

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน
: กรณีศึกษา วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ
Roles of Buddhist Monks in promoting community learning
resources : A case study of Wat Phrathat rueangrong,
Sisaket province.

¹พระอธิการนิรันดร์ พรหมจันทร์, ²พระมหาธงชัย ธรรมทวี,
³พระกัญจน์ แสงรุ่ง, และ ⁴พระวิชาญ จุมครอง

¹Phra Athikan Nirandorn Phrommachan, ²Phramaha Thongchai Thammathwee,
³Phrakan Kaewrung, and ⁴Phrawichan Jomkhorng

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
⁴มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

^{1,2,3}Sisaket Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
⁴Mahamakut Buddhist University Northeast campus

¹Kansngrng2@gmail.com, ⁴wichan_w@Gmail.com

Received February 19, 2020; Revised March 2, 2020; Accepted May 10, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาบทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เอกสารประกอบข้อมูลความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน นำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า 1) วัดพระธาตุเรืองรองมีความพร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน โดยมีองค์ประกอบความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญได้แก่ เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ทรงคุณค่าทางจิตใจและเป็นสถานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน 2) พระสงฆ์มีการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยดำเนินการใน 2 ด้าน คือบทบาทด้านการ

จัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และบทบาทด้านการจัดแสดงแหล่งเรียนรู้และพบว่า มีปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ ด้านการให้บริการความรู้ ด้านเป็นแหล่งกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ และด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 3) แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรองควรมีการดำเนินการใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านให้บริการความรู้ ด้านเป็นแหล่งทำกิจกรรม ด้านสนับสนุนการมีส่วนร่วม ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล ด้านเป็นห้องเรียนตามอัธยาศัย และด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานเป็นแหล่งเรียนรู้คู่กับชุมชนสืบไป

คำสำคัญ : บทบาทพระสงฆ์, แหล่งเรียนรู้ชุมชน

Abstract

The objectives of this research include: to study the concept of community learning resources of Wat Phrathat Rueangrong in Sisaket province; to study the roles of Buddhist monks in promoting community learning resources of Wat Phrathat Rueangrong in Sisaket province; and to study the guidelines for promoting community learning resources of Buddhist monks at Wat Phrathat Rueangrong in Sisaket province. It is a qualitative research by analyzing the documents and data gathered from opinions of 15 monks and laymen experts through in-depth interviews. The results of this study are presented by descriptive analysis method. The results of the study revealed that: 1) Wat Phrathat Rueangrong is ready to be an important learning resource of the community. Important elements of being a community learning resource are available for example: being a place for learning arts and culture of the community; being the center of community activities; being a Buddhist tourist attraction with spiritual value; and being a place to promote the morality and ethics of the community; 2) The Buddhist monks promote community learning resources by performing in 2 aspects including the role of temple management as a learning resource and the role of displaying learning resources. It is also found that there are problems and obstacles towards the role of the monks that affect the efficiency of the community learning resources such as knowledge provision, source of activities, participation, public relations and information dissemination, and budget for the development of learning resources; 3) Guidelines for promoting the community learning resources of Wat Phrathat Rueangrong include 6 aspects as follows: knowledge provision, source of activities, participation support, public relations and information dissemination, informal classrooms, and the development of learning resources to be simultaneously sustainable with the community.

Keywords: Roles of Buddhist Monks, Community Learning Resources

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นที่บุคคลต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นการเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียน สถาบันศาสนา และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมในยุคปัจจุบัน และด้วยความสำคัญนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 25 จึงได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบในชุมชน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 5-7) ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงกล่าวได้ว่าในยุคปัจจุบันแหล่งเรียนรู้จึงมีความสำคัญอย่างที่สุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

วัดถือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศิลปะวิทยาการของชุมชนมาแต่อดีต โดยผ่านตัวบุคคลคือพระสงฆ์ ทำหน้าที่บทบาทในการให้การเรียนรู้ทั้งมิติด้านศีลธรรมจรรยา วัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้มีการพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง ทั้งหมดนี้ล้วนสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ตามความหมายในมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 วรรคแรก (1) ที่เน้นความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ฯลฯ และวรรค (3) ที่เน้นความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา (ออนไลน์) และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550-2554 ที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2549 : ย) ตลอดจนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนและสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันจัดให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนหรือบุคคลทั่วไปสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของตนเองได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่เป็นกรณีศึกษาคือวัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ อันจะก่อให้เกิดความศรัทธาให้คนในชุมชนเข้าถึงและให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายต่างมีส่วนร่วมคิด

ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมเป็นเจ้าของแห่งการเรียนรู้ชุมชน อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรองให้มีความมั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นแห่งการเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรอง
2. เพื่อศึกษาบทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมแห่งการเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยผสมผสานทั้งเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการออกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูล คือ พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป นักวิชาการแห่งการเรียนรู้ชุมชน จำนวน 2 คน ประชาชนชุมชนและประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมแห่งการเรียนรู้ชุมชน จำนวน 8 คน รวม 15 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการออกแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแล้วจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบตามแบบสัมภาษณ์ คือ

- 2.1 การใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากพระสงฆ์ นักวิชาการ ประชาชนชุมชนและประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมแห่งการเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์

- 2.2 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) สำหรับพระสงฆ์ นักวิชาการ ประชาชนชุมชนและประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้อง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอให้บัณฑิตศึกษาออกหนังสือไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอสัมภาษณ์ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วจึงนัดวันเวลาเพื่อขอสัมภาษณ์และผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูล เสร็จแล้วจึงนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ผลตามประเด็นปัญหาที่อยากทราบ

5. การเขียนรายงานวิจัย เมื่อทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาเรียบเรียงเขียนเป็นรายงานวิจัยและสรุปผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์พร้อมข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวคิดความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรอง

จากการศึกษา พบว่า วัดในพระพุทธศาสนานอกจากจะมีหน้าที่หลักคือเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับชุมชนด้วย โดยวัดพระธาตุเรืองรองได้จัดพื้นที่ของวัดเพื่อจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญ เพื่อให้คนรุ่นหลังทั้งเด็ก เยาวชน นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่สนใจทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ โดยมีองค์ประกอบความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ 1) เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน คือ วัดเป็นประดุกพิพิธภัณฑสถานที่สำคัญของท้องถิ่น เป็นที่เก็บรวบรวมสมบัติโบราณอันล้ำค่าที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน 2) เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน โดยวัดพระธาตุเรืองรองเป็นศาสนสถานที่ใช้ในการจัดกิจกรรมอันเนื่องด้วยวันสำคัญทางพุทธศาสนาและการบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล ฟังธรรม สวดมนต์ไหว้พระเพื่อช่วยเหลือหลอมขัดเกลาจิตใจของประชาชน 3) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ทรงคุณค่าทางจิตใจ การเป็นแหล่งท่องเที่ยววันบึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหาความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดแสดงภายในวัด 4. เป็นสถานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน เนื่องจากวัดถือเป็นสถาบันหรือเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนมาแต่อดีต วัดจึงเป็นทั้งสถานที่ศึกษาเล่าเรียนและเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะทั้งที่เป็นชาวพุทธและผู้ที่ไม่ใช่ชาวพุทธ

ส่วนแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของวัดพบว่ามีสิ่งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญหลายอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ที่ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่สำคัญ โดยเฉพาะหัวหน้าคณะสงฆ์ คือ พระครูวิบูลย์ธรรมภาณหรือหลวงปู่ธัมมา พิทักษา ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดพระธาตุเรืองรอง และยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ การเผยแพร่อบรมถ่ายทอดความรู้สั่งสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนและภายในวัดยังมีอาคารพระธาตุเรืองรอง ซึ่งเป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนทั้งที่เป็นรูปปั้น จิตรกรรมภาพเขียน บอกเล่าเรื่องราวอันเนื่องด้วยวิถีชีวิตของสี่ชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เอาไว้ ได้แก่ ชาตัพันธ์เขมร กูยหรือส่วย ลาวและเยอ เพื่อให้ชุมชนและคนทั่วไปได้เข้ามาเรียนรู้ทั้งลักษณะของการเที่ยวชมและเข้ามาศึกษา ค้นคว้า และวิจัยทางวิชาการ ส่วนบริเวณวัดพระธาตุเรืองรองยังมีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อีกมากสำหรับให้ผู้ที่สนใจได้แวะเวียนกันไปศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ในแง่มุมต่างๆ ทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์วิถีชีวิตชุมชน

2. ผลการศึกษาบทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษา พบว่า มืองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อบทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนพระสงฆ์ในฐานะเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชนใน 2 ด้าน คือ 1) บทบาทด้านการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งพระสงฆ์เป็นบุคคลที่มีบทบาทโดยตรงในการดำเนินนโยบายขับเคลื่อนและการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยการสนับสนุนจัดวัดให้มีความร่มรื่นและปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อรวบรวมโบราณวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ของชุมชน ให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและคนทั่วไปได้เข้ามาใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัย 2) บทบาทด้านการจัดแสดงแหล่งเรียนรู้ โดยมีการจัดแสดงข้อมูลวัตถุสิ่งของทั้งรูปแบบการจัดแสดงภายในหรือในอาคารพระธาตุเรืองรองเป็นลักษณะของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเก็บ สงวนรักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ไม่สูญหายและง่ายต่อการรักษาให้คงมีไว้สืบต่อไปและการจัดแสดงกลางแจ้งบริเวณรอบนอกพระธาตุเรืองรองในลักษณะการจัดแสดงสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น โบสถ์เทียมเกวียน รูปปั้นสัตว์ ตลอดจนรูปปั้นที่แสดงถึงวิถีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับการละเล่นของชุมชน

ส่วนผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคต่อการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์ พบว่า มีปัญหาอุปสรรคหลายอย่างที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ได้แก่ ด้านการให้บริการความรู้ ด้านเป็นแหล่งกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่และด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ อาจส่งผลต่อการพัฒนาและความสามารถในการเป็นแหล่งรู้ที่สำคัญของชุมชน พระสงฆ์จึงควรต้องแสดงบทบาทของตนโดยการให้องค์กร หน่วยงานต่างๆ และชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เกิดจุดมุ่งหมายในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนร่วมกันแก้ไข ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงภายใต้ระบบที่มีการเชื่อมโยงร่วมกันระหว่างบทบาทของพระสงฆ์และผู้ที่เป็นหุ้นส่วนกันทางสังคมท้องถิ่นร่วมกัน

3. ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษา พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดพระธาตุเรืองรอง ทำให้ได้แนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์ ดังนี้ 1) ด้านให้บริการความรู้ ควรส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจเรื่องราวของสิ่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ เพื่อสามารถตอบสนองการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านเป็นแหล่งทำกิจกรรม ควรเน้นส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบัน องค์กร หน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาใช้สถานที่ของวัดทำกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อเป็นแหล่งทัศนศึกษาหรือเป็นแหล่งฝึกงาน 3) ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถานศึกษาและชุมชน ได้เข้ามาร่วมกันในการพัฒนาและกำกับดูแลแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการ

ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 4) ด้านการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูล ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ในเชิงรุก ในทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง 5) ด้านเป็นห้องเรียนตามอัธยาศัย ส่งเสริมให้วัดเป็นองค์กรเปิด คือ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้าถึงข้อมูล และ 6) ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เน้นการพัฒนาให้มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์และพัฒนาจัดสื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัย ให้เพียงพอกับความต้องการของผู้ที่สนใจ

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน : กรณีศึกษาวัดพระธาตุเรืองรอง จังหวัดศรีสะเกษ มีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. แนวคิดความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรอง

ผลการศึกษาแนวคิดความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรองที่พบว่าวัดในพระพุทธศาสนานอกจากจะมีหน้าที่หลักคือเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจแล้วและยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาด้วย สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 มาตรา 25 และมาตรา 29 ที่มีเนื้อหามุ่งเน้นส่งเสริมให้วัดหรือสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน เพราะจะเป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ทวี พรหมมา, 2556 : 58-60) วัดจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสังคมมาตั้งแต่อดีต กล่าวคือ

1.1 เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน วัดพระธาตุเรืองรองได้ทำหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เก็บรวบรวมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเอาไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาวิถีชีวิตและประวัติความเป็นมาของตน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ รองศาสตราจารย์ ฉันทนา สุรัสวดี ที่กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและช่วยเสริมการเรียนรู้ของคนในสังคมได้มากขึ้น ซึ่งในอดีตพิพิธภัณฑ์ถูกมองว่าเป็นเพียงที่เก็บรักษาของเก่าแก่ แต่ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้พัฒนาตนเองขึ้นจนเป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเครือข่ายของระบบการศึกษาของชาติ และเป็นชุมทรัพย์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีไว้ให้ศึกษาหาความรู้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและพัฒนาท้องถิ่นของตน ทั้งยังเป็นคนใกล้ที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจและร่วมกันดำเนินกิจการของท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นเอง (ฉันทนา สุรัสวดี, 2560 : 47)

1.2 เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน ในอดีตวัดถือว่าเป็นศาสนสถานที่สำคัญใช้ในการจัดกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเนื่องด้วยวันสำคัญทางพุทธศาสนาหรือการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ของคนในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของนพภูฏ ธาระวานิช ที่กล่าวว่า ภายในวัดนับเป็นแหล่งเรียนรู้ทางกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมทางพุทธศาสนา กิจกรรมทางสุขภาพ กิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งถ้าสามารถจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประสานกันอย่างลงตัวและพัฒนาให้เป็น

ระเบียบ ก็จะทำให้วัดกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนและจังหวัดได้(นพปฎล ธาระวานิช, 2555 : บทคัดย่อ)

1.3 เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ทรงคุณค่าทางจิตใจ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวนับเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของวิชัย นนทการ ที่กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีคุณค่า โดยเฉพาะการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติให้เข้ามาเรียนรู้รวมถึงการเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจด้วย (วิชัย นนทการ, 2552 :219)

1.4 เป็นสถานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน วัดในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตมาถือว่าเป็นทั้งสถานที่ศึกษาเล่าเรียนและเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะของคนในชุมชนมาโดยตลอด ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการเสวนาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะด้านศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เป็นแหล่งให้การศึกษแก่เด็กและเยาวชน และยังเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เกิดจากท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 18-22)

ส่วนแหล่งเรียนรู้ของวัดพระธาตุเรืองรองที่สำคัญนั้นจากการศึกษาพบว่า มีสิ่งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจหลายอย่าง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล และแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งเรียนรู้ทั้งสองประเภทนี้มีหน้าที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ

1) พระสงฆ์ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล โดยเฉพาะหัวหน้าคณะสงฆ์ คือ หลวงปู่ธัมมา พิทักษ์ (พระครูวิบูลย์ธรรมภาณ) ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลที่สำคัญของวัดและชุมชน เพราะเป็นผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษ แก่คนในชุมชนหรือคนที่เข้ามาเยี่ยมชมนัด และยังมีหน้าที่เผยแพร่อบรมถ่ายทอดความรู้คำสั่งสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมทางพุทธศาสนา รวมถึงการให้ความรู้ในวิชาการต่างๆ แก่คนในชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพินิจ ลาภธนานันท์ ที่อธิบายว่า พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่ธรรม เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้งามด้วยศีลาจารวัตร ทำให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปในการดำเนินชีวิต ด้วยการยอมรับเช่นนั้น บทบาทในการเผยแผ่ธรรมจึงเป็นไปได้โดยง่าย บางครั้งก็ผ่านทางระบบการศึกษาที่ให้แก่ผู้เข้าศึกษาในวัดโดยตรง บางครั้งก็ผ่านทางประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ จนถึงผ่านทางพูดคุยและสนทนา เช่น ในโอกาสทำบุญตักบาตรตอนเช้า แม้เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป บทบาทด้านนี้ก็ยังคงมีอยู่แต่อาจเปลี่ยนไปหรือเพิ่มขึ้นตามวิธีการ เช่น การใช้สื่อ ในการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัย(พินิจ ลาภธนานันท์, 2544 : 18)

2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารสถานที่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ที่นำมาจัดแสดงภายในบริเวณวัด โดยเฉพาะอาคารพระธาตุเรืองรองที่สูงเด่นเป็นสง่า นั้น เป็นสถานที่สำคัญใช้จัดแสดงวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ทั้งที่เป็นรูปปั้น จิตรกรรม ภาพเขียน ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่บอกเล่าเรื่องราวอันเนื่องด้วยวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต

เอาไว้ ซึ่งสอดคล้องกับบรรณพล เพียรประเสริฐ ที่กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติความเป็นมาของชุมชน ที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (อรรถพล เพียรประเสริฐ, 2557 : 95)

2. บทบาทในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรองฯ

ในปัจจุบันพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน กล่าวคือ

2.1 บทบาทด้านการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งพระสงฆ์เป็นบุคคลที่มีบทบาทโดยตรงในการดำเนินนโยบายขับเคลื่อนและการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยการสนับสนุนจัดวัดให้มีความร่มรื่นและปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อรวบรวมโบราณวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ของชุมชน ให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและคนทั่วไปได้เข้ามาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางวิชาการ สอดคล้องกับนภทร์ มงคลพุ่มรัตน์ ที่กล่าวในงานวิจัยเรื่องการจัดการแหล่งเรียนรู้พระราชวังจันทน์ว่า แหล่งเรียนรู้คือพื้นที่สะสมความรู้ที่ทุกคนสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง โดยอยู่ในรูปแบบของห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ รวมไปถึงศูนย์ข้อมูลทางวิชาการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษา (นภทร์ มงคลพุ่มรัตน์, 2556 : 146) และสอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในยุคสมัยใหม่ว่า แม้พระสงฆ์จะไม่ได้แสดงบทบาทหน้าที่ให้เหมือนในอดีต แต่พระสงฆ์ก็สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนไทย “มีความรู้คู่คุณธรรม” ได้หลายวิธี โดยแนวทางหนึ่งที่พระสงฆ์พึงทำก็คือ พระสงฆ์ต้องปรับบทบาทตัวเองใหม่จากการทุ่มเทกำลังเรื่องการก่อสร้างให้หันมาช่วยเหลือเรื่องการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งท่านสามารถปรับได้โดยไมยาก แต่ต้องมีฐาน คือ ต้องมีคนอื่นเข้ามากระตุ้นช่วยเหลือด้วยและในขณะเดียวกันที่ตัวพระสงฆ์เองก็ต้องปรับบทบาทตัวเองให้มีความคิดสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของการศึกษาสมัยใหม่เพื่อรักษาศรัทธาและรักษาบทบาทที่งดงามในอดีตของพระสงฆ์ไว้ด้วยเช่นกัน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2556 : 28-35)

2.2 บทบาทด้านการจัดแสดงแหล่งเรียนรู้ วัดพระธาตุเรืองรองมีการจัดแสดงแหล่งเรียนรู้สามารถจัดได้ทั้งในรูปแบบการจัดแสดงภายในร่มหรือภายในอาคารที่เป็นลักษณะของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเก็บสงวนรักษาวัตถุสิ่งของที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ไม่สูญหายและง่ายต่อการรักษาให้คงมีไว้สืบต่อไปและการจัดแสดงกลางแจ้งที่เป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงวิถีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นของชุมชน เพื่อให้ผู้สนใจทุกกลุ่มได้เข้าใจและเข้าถึงข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับพระครูโสภิตบุญญากร และพระครูโสภาสนนทกิตต์ ที่กล่าวว่า วัดมีแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากมายทั้งทางวัตถุและแหล่งคุณธรรม เช่น ด้านเกจิอาจารย์

ด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล ด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม และด้านสถานที่ปฏิบัติธรรม นอกจากนั้นก็มีแหล่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตหลากหลายสาขาที่เป็นภูมิปัญญาของไทย และวัดยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากร ทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมไว้ให้ผู้ที่สนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้ (พระครูโสภิตปุณฺญากร (กล้า กตปุณฺญ) และพระครูโอภาสธนทกิตฺต, 2558 : 80-86) และสอดคล้องกับนิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ ที่ได้กล่าวถึงการจัดศาสนสถานในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ กล่าวคือ วัดมีศาสนสถานสำคัญที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งวัดมีองค์ประกอบสำคัญที่สำคัญคือ คือ พระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปราสาท พระวิหาร เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนยึดถือทางด้านจิตใจแล้วยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งทัศนศึกษาของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาทัศนศึกษา เพื่อเป้าหมายทางศาสนา และแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน (นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, 2553 : บทคัดย่อ)

ส่วนผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคต่อการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์ พบว่ามีปัญหาอุปสรรคหลายอย่างที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ได้แก่ ด้านการให้บริการความรู้ ด้านเป็นแหล่งกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ และด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ อาจส่งผลต่อการพัฒนาและความสามารถในการเป็นแหล่งรู้ที่สำคัญของชุมชน พระสงฆ์ จึงควรต้องแสดงบทบาทของตนโดยการให้องค์กร หน่วยงานต่างๆ และชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้เกิดจุดมุ่งหมายในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนร่วมกันแก้ไข ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงภายใต้ระบบที่มีการเชื่อมโยงร่วมกันระหว่างบทบาทของพระสงฆ์และผู้ที่เป็นส่วนส่วนกันทางสังคมท้องถิ่นร่วมกันสอดคล้องกับสุภามาศ อ่าดวง ที่ได้กล่าวถึงปัญหาในการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดในงานวิจัยเรื่องแนวทางการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ว่า จากผลการสำรวจปัญหาในการจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่ามีปัญหาที่ต้องพิจารณาและแก้ไขซึ่งมีอยู่ 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านจุดมุ่งหมายและนโยบาย ด้านการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ในวัด ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมที่วัดจัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการสร้างภาคีเครือข่ายกับแหล่งการเรียนรู้ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ (สุภามาศ อ่าดวง, 2554 : 157-174) โดยสุภามาศ อ่าดวง ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาไว้ว่า การจัดแหล่งการเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรเน้นให้ผู้ให้บริการทุกคนได้เข้ามาศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม เน้นการจัดการทำงานอย่างมีระบบโดยกำหนดระเบียบแบบแผนการทำงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งการเรียนรู้ เน้นให้บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เน้นกิจกรรมการทัศนศึกษาในวัด กิจกรรมการอบรมระยะสั้นและระยะยาว ประชาชนควรเป็นผู้ให้บริการที่ดีและให้การสนับสนุนกิจกรรม

การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญคือทุกภาคส่วนควรเข้ามามีบทบาทในการจัดแหล่งการเรียนรู้ ให้ การสนับสนุนเกี่ยวกับด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบการจัดการให้กับแหล่งการเรียนรู้ในวัด (สุภมาศ อ่ำดวง, 2554 : บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ กล่าวว่าการเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายโดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้ทุกฝ่ายในชุมชน ทั้ง สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาน ธุรกิจ และประชาชน ร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินการ นอกจากนี้ยังควรณรงค์เพื่อสร้างความ ร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน ให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบ ของตน โดยอาจเริ่มจากภายในแต่ละชุมชนแต่ละท้องถิ่น ให้ร่วมกันวางแผน ร่วมจัดหาทรัพยากร ร่วมจัดการให้สนองความต้องการของคนในชุมชนอาจาศัยบุคลากรของท้องถิ่น เป็นผู้ประสานงาน เช่น กรรมการหมู่บ้าน ครูอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่องค์กร เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2543 :1)

3. แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรองฯ

จากการศึกษาทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน ของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรองที่สำคัญเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้แก่

ด้านให้บริการความรู้ ถือเป็นหัวใจสำคัญและเป็นสิ่งที่จะต้องส่งเสริมพัฒนา บุคลากรให้มีความเข้าใจเรื่องราวของสิ่งเรียนรู้ต่างๆที่มีอยู่ ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษา เรียนรู้ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง สามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่าง กันได้ ซึ่งสอดคล้องกับพยุ่ง ไบแย้ม ที่กล่าวว่า ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญาใน ชุมชน ประชาชนชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นผู้ที่มีส่วน ช่วยเหลือในการให้การศึกษาแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาได้มากที่สุด ดังนั้น ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้จึงต้องให้ ความสำคัญกับบทบาทในการให้บริการเพราะการบริการที่ดีจะส่งผลให้ผู้เรียนอยากที่จะใฝ่ เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น (พยุ่ง ไบแย้ม, 2558 : 249)

ด้านเป็นแหล่งทำกิจกรรม การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนและองค์กรทุกฝ่าย ได้เข้ามา ใช้สถานที่ของวัดทำกิจกรรมให้มากขึ้น ย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับประสบการณ์ ตรงในการเรียนรู้หลายๆ ด้าน ทั้งยังเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจใหม่ๆ ให้ เกิดขึ้น และเกิดการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ต่างๆจนเกิดการรับรู้ การคิด การกระทำสามารถจะนำไปสู่การสรุปหรือการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่อธิบายไว้ว่า วัดควรเป็นศูนย์กลางชุมชน เป็น ศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ควรให้โอกาสวัดดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น เพราะเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักทางใจของบุคคลในชุมชน สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งปลูก จิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจศาสนาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น จัดทำโครงการเพื่อ

ส่งเสริมชุมชนและกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 18-22)

ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถานศึกษา และชุมชน ได้เข้ามาร่วมกันในการพัฒนาและกำกับดูแลแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับสุมาลี สังข์ศรี และคณะ ที่กล่าวว่า การจัดแหล่งการเรียนรู้ นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือและประสานกันทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน โดยการจัดแหล่งความรู้สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับ (สุมาลี สังข์ศรีและคณะ, 2548 :35) และสอดคล้องกับพระมหาเทวประภาส มากคล้าย ที่ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ องค์กรภาครัฐ และประชาชนในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี พอสสรุปได้ว่า พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะภาครัฐควรจัดงบประมาณมีการติดตามประเมินผล และมีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังเพื่อให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและประชาชน ควรเข้ามาเป็นเจ้าของในกระบวนการจัดการแหล่งเรียนรู้ในวัดในทุกระดับ (พระมหาเทวประภาส มากคล้าย, 2554 :บทคัดย่อ)

ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลถือเป็นหัวใจสำคัญและเป็นเป้าหมายในการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ในเชิงรุกให้ได้เข้าถึงข้อมูลในทุกกลุ่มเป้าหมายและทั่วถึง สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่อธิบายว่า เป้าหมายของแหล่งการเรียนรู้ที่มีต่อประชาชน คือ มีไว้ให้บุคคลแต่ละคน ได้รับโอกาสเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาทักษะและความสามารถของตน อย่างอิสระและตลอดชีวิตหรืออาจกล่าวได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความจริงแห่งตน และสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่กล่าวถึงเป้าหมายหลักของการสร้างแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า สามารถทำให้ผู้รับบริการทุกกลุ่มเข้าถึงบริการต่างๆ ในทุกรูปแบบและได้รับการบริการจากแหล่ง เรียนรู้อย่างเสมอภาค มีโอกาสได้รับการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน (นภัทร์ มงคลปทุมรัตน์, 2556 : 29)

ด้านเป็นห้องเรียนตามอัธยาศัย คือการส่งเสริมให้วัดเป็นองค์กรเปิดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของเยาวชนและบุคคลทุกกลุ่ม โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยที่หลากหลายในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้งการฝึกอบรม ค่ายวิชาการแก่สถานศึกษาที่สนใจหรือการเข้ามาศึกษาเป็นงานอดิเรกสำหรับบุคคลทั่วไป โดยการจัดสภาพแวดล้อมของวัดที่เหมาะสม เพื่อให้บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนในทุกกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับกิริติ บุญเจือ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งผลการวิจัยได้ข้อสรุปชัดเจนว่า สถาบันศาสนามีความพร้อมที่สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตั้งแต่ระดับที่เบื้องต้นที่สุดจนถึงขั้นสูงสุดของ

อุดมศึกษา เพื่อจัดการศึกษาให้เยาวชนและบุคคลมีความรู้คู่คุณธรรมได้อย่างแน่นอน (กิริติ บุญเจือ, 2541: 60) และสอดคล้องกับประเวศ วะสี ที่กล่าวว่า วัดเคยเป็น ศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางการศึกษา วัฒนธรรมและสังคม การพัฒนาสมัยใหม่ได้ทอดทิ้งวัดให้หมดบทบาทวัดที่มีประมาณ 30,000 วัดทั่วประเทศก็ยังคงเป็นทรัพยากรมหาศาลของสังคม ลำพังพระสงฆ์จะพัฒนาวัดได้ยาก ชุมชนควรเข้ามามีบทบาทร่วมกับพระสงฆ์พัฒนาวัดให้เป็นที่ยอมรับมีต้นทุนไม่มาก สะอาดเหมาะแก่การที่ผู้คนจะเข้ามาแสวงหาความสงบ อาจเข้าไปไหว้พระสวดมนต์ในโบสถ์ ยิ่งถ้ามีอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐานที่วัดได้ด้วยยิ่งเป็นการดี ในอนาคตผู้คนจะหันมาฝึกเจริญสติกันมากขึ้น ๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้สังคมเจริญไปในทางถูกต้อง พระและ ชุมชนร่วมกันอาจจัดให้วัดมีกิจกรรมเชื่อมโยงกับสังคมในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดงานตามประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาและจัดให้เป็นแหล่งให้ความรู้ด้านต่างๆ กับประชาชน ทั้งที่เป็นความรู้ภายใน ท้องถิ่นและตามกระแสสังคม (ประเวศ วะสี, 2522 : 34)

ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เน้นการพัฒนาให้มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคและพัฒนาจัดสื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัย ให้เพียงพอกับความต้องการของผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ปรับปรุงบรรยากาศสถานที่ให้น่ารื่นรมย์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของบุษยมาศ แดงขำ ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง(ไทยพวน)ฯ ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทในการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องด้วยพิพิธภัณฑ์ให้สามารถส่งเสริมทั้งในเรื่องการทำหน้าที่ดูแลรักษาอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน (บุษยมาศ แดงขำ, 2556) ดังนั้น แหล่งเรียนรู้จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

วัดพระธาตุเรืองรองมีความพร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน โดยมีองค์ประกอบความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ทรงคุณค่าทางจิตใจและเป็นสถานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน พระสงฆ์มีการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยดำเนินการใน 2 ด้าน คือบทบาทด้านการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และบทบาทด้านการจัดแสดงแหล่งเรียนรู้ มีปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพความเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ ด้านการให้บริการความรู้ ด้านเป็นแหล่งกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่ และด้านงบประมาณพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชนของวัดพระธาตุเรืองรองควรมีการดำเนินการใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านให้บริการความรู้ ด้านเป็นแหล่งทำกิจกรรม ด้านสนับสนุนการมีส่วนร่วม ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล ด้านเป็นห้องเรียนตามอัธยาศัยและด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานเป็นแหล่งเรียนรู้คู่กับชุมชนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กีรติ บุญเจือ. (2541), “บทบาทของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษาแห่งชาติ”. รายงานวิจัย, คณะปรัชญาและศาสนศึกษา: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- ฉันทนา สุรัสวดี.(2560), “รูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : การจัดการมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่บางกะเจ้าจังหวัดสมุทรปราการ”. รายงานวิจัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- นภัทร์ มงคลปทุมรัตน์.(2556), “การจัดการแหล่งเรียนรู้พระราชวังจันทน์”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพปฎล ธาระวานิช. (2555), “การศึกษาเบื้องต้นในการพัฒนาวัดเจติยหอยให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานี”. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยรังสิต: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์.(2553), “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทวี พรธมา. (2556), “แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม : การสร้างมาตรฐานในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคอีสาน”. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุษยมาส แดงขำ.(2556), “แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝั่งคลอง(ไทยพวน)ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก”. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประเวศ วสี. (2522), *กระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนาประเทศท้องถิ่นเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช).(2556), *บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระครูโสภิตปัญญากร (กล้า กตปุญโญ)และพระครูโสภาสนนทกิตติ. (2558) “บทบาทของวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2558): 81-86.
- พระมหาเทวประภาส มากคล้าย. (2554), “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์องค์กรภาครัฐและประชาชนในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พยุง ไบแย้ม. (2558), “การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- พินิจ ลาภธนานันท์. (2544), *กระบวนกรเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการปรับเปลี่ยนบทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วิชัย นนทการ. (2552), “การวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของวัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนไทย: กรณีศึกษาวัดไทยลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุมาลี สังข์ศรีและคณะ.(2548), “การจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต: พิพิธภัณฑ”. รายงานวิจัย. สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุภมาศ อำดวง.(2554), “แนวทางการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต”. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544), รายงานการเสวนา “บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย”. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2543), “รายงานสรุปการสัมมนา นโยบายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย”. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2544), รายงานการเสวนา “บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย”. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2543), รายงานสรุปการสัมมนาเรื่องยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณสุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2549), “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)”. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อรรถพล เพ็ชรประเสริฐ. (2557), “การจัดการพิพิธภัณฑวัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://person.mwit.ac.th/01-Statutes/NationalEducation._pdf, [9 สิงหาคม 2562].